

domestic space this phenomenon appeared in the second half of the 20th century. Question about fundamental principles of educational activity were discussed in the different planes of scientific discourse: pedagogical, psychological, philosophical.

Among the fundamental positions in new education paradigm we can distinguish two categories. The first category includes that, which relate the questions about the education's maintenance and forms, which play the role of reference points in the process of internal restructuring, reorganization the system of education. Fundamental positions that relate the questions of purposes and aim of educational activity are belonged to the second cohort - they outline external interconnections of the system of education with the other social systems. The former have a philosophical-psychological-pedagogical and subject-scientific foundations, and the later are full of purely philosophical foundation and represent a boundary justification of a new education paradigm.

Anthropological principle education structure, which is answering a question about an aim and purposes of new educational process, regulates strategic reference-points of that principle, delineates the boundaries of its modernization methods is investigated in the article.

It's possible to talk about anthropological principle of education structure in the narrow sense and in the wide sense. What is more, both are dialectically connected. The first is that education should contribute to the effective human activity, allowing a person to fulfill his potential and to develop in unison with society. There are serious difficulties with realization of this principle. In oligarchic societies the anthropological mission of education is aimed at personal development. In democratic societies the social functions of education are more pronounced. Thus, objectively co-evolutionary of the development of individual and society is conditioned with the peculiarities of socioeconomic and political society development.

Note that the narrow sense of anthropological principle allows to determine the reference-points of educational activity in the situation of stable social development. But Ukrainian society is in the phase of socioeconomic transformations and the narrow sense of anthropological principle does not allow to determine the reference-points of new educational activity exactly. Objectively their clarification is needed by dint of wide maintenance of anthropological principle, which concretizes the direction of changes in existence paradigm with help of explanation the features of anthroposociogenesis at the contemporary stage. Wide sense of anthropological principle provides the correlation of education paradigm to the nowadays stage.

Wide maintenance of anthropological principle of educational paradigm we specify as follows: every educational link, including higher professional education, necessary have to direct an individual and permanently to open his psychosociospiritual horizons. Knowledges, ability and skills which are the aim of educational process today, must be reinterpreted as personal development facilities. Speech goes also about otherwise understanding the role and value of subject knowledges. It should become one of the personal development facilities of a pupil or a student too. Then, there is a necessary problem of determination the criteria and personal development levels which will be corresponding to every educational level.

Keywords: a new paradigm of education, anthropological principle of modernization of education, personal and impersonal existence paradigms, the features of anthroposociogenesis at the contemporary stage.

УДК128:141.7

ВОРОНОВА Г.В.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри суспільних і гуманітарних наук

Державного економіко-технологічного університету транспорту (м. Київ, Україна)

e-mail: 190975@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ «ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ»

Анотація

Стаття присвячена пошукам визначення що ж, врешті-решт, є життя як таке? В чому полягає сутність людського життя? Які загальні риси притаманні останньому і яка специфіка його відрізняє? Пошук відповідей на ці питання, які ведуть як представники різних галузей, так і філософи, пов'язаний з поняттям "життєдіяльність", навколо якого він, власне кажучи, в основному і концентрується.

Ключові слова: життєдіяльність, діяльність, виробництво, рух, активність

Досягнення біологічної науки останніх десятиріч, проникнення біологів у глибини життя значно актуалізували пошук відповідей на питання: що ж, в решті-решт, є життя як таке? В чому полягає сутність людського життя? Які загальні риси притаманні останньому і яка специфіка його відрізняє? Пошук відповідей на ці питання, які ведуть як представники різних галузей, так і філософи, пов'язаний з поняттям “життєдіяльність”, навколо якого він, власне кажучи, в основному і концентрується.

Здавалось би, серйозних складнощів тут не повинно бути. Адже феномен, що позначається поняттям “життєдіяльність”, виступає у якості прояву явища, що позначається родовим по відношенню до нього поняттям “діяльність”, а це останнє вже давно знаходиться в центрі уваги дослідників. Зазначена обставина дає підстави сподіватися, що принаймні загальні риси, що характеризують як феномен діяльності, так і феномен життєдіяльності, вже відомі. Але, як свідчить аналіз, на жаль, це далеко не так.

“Здається, – визнають дослідники, що цікавляться проблемою діяльності, – ми переживаємо своєрідний “діяльніцький” бум. Виходить багато книг та статей (за проблемами... методології наукового пізнання, соціології, теорії культури, психології і т.ін.), в яких висвітлюється важливість принципу діяльності, про необхідність діяльніцького підходу, часом проголошується ідея “загальної теорії діяльності”. Однак більш детальне знайомство з низкою творів, спеціально присвячених проблематиці діяльності, розчаровує. Справа в тому, що розмови про діяльність не завжди відкривають нові горизонти в розумінні феноменів, що досліджуються...” [1, 5].

Справа в тому, що і по цей час дослідники не мають єдиної думки щодо змісту поняття “діяльність”. У “Філософському словнику”, що свого часу вийшов за редакцією В.І.Шинкарука, діяльність трактується як “суттєва визначенність способу буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни, опосередковані ідеальним” [2, 146]. У “Філософському енциклопедичному словнику”, що вийшов у 2002 році у Києві, цей феномен тлумачиться “як форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті” [3, 163]. Автори ж московського видання “Философского энциклопедического словаря” очевидно вважаючи що поняття “діяльність” не відноситься до числа найбільш важливих, зовсім обходять його увагою [4]. Виходить, раз немає поняття, то не існує й проблем, пов'язаних як з ним самим, так і з феноменом, що ним позначається?

А вони все ж таки існують. Існують, бо залишаються невизначеними питання, які потребують відповіді. Першим серед цих питань є таке: яку сторону реального буття відбиває поняття “діяльність”? Відповідь на нього спробуємо одержати, здійснивши аналіз генези цього поняття.

Як відомо, у якості світоглядного принципа поняття діяльності веде своє становлення починаючи з німецької класичної філософії. Це пов'язано з тим, що у європейській культурі формується нова концепція особистості, що характеризується раціональністю, багатоманітними напрямками активності і ініціативи. І.Кант робить перші кроки до формування такої світоглядної точки зору, а Й.Г.Фіхте вперше зводить діяльність у ранг загальної підвалини культури, розглядаючи суб'єкт (“Я”) у якості чистої самодіяльності, що творить світ (“не-Я”) і орієнтується на етичних ідеях.

Й.Г.Фіхте вважав за необхідне тлумачити поняття “діяльність” надзвичайно широко, зазначаючи, що “... поняття самоположення і діяльність суть ... одне й те ж. Тобто всяка реальність дієва: все дієве є реальність. Діяльність є позитивна, абсолютна реальність (на відзнаку лише відносної реальності)” [5, 111-112]. В такий спосіб, виходячи з Й.Г.Фіхте, діяльність має відношення до всього буття, вона іманентна йому.

Важливе місце дослідженню діяльності відводив Ф.В.Й.Шеллінг. У своїй роботі “Система трансцендентального ідеалізму” він приходив до такого висновку: “Існує поняття більш високе, ніж поняття речі, а саме – поняття дійствування або діяльності. Це поняття має бути поняттям речі, оскільки самі речі можуть бути досягнуті лише як модифікації різним чином обмеженої дійсності. Буття речей не полягає просто у покої або ж бездіяльності. Оскільки навіть всяке наповнення простору – лише ступінь діяльності, якою наповнюється простір” [6, 263].

Як бачимо, Ф.В.Й.Шеллінг також є прибічником широкого тлумачення поняття “діяльність”. На його думку, будь-яке природне тіло є продукт діяльності динамічного начала (сили), взаємодії протилежно спрямованих сил (позитивний і негативний заряд і т.інш.). Він стверджував, що принцип доцільності є загальним принципом пояснення природи, а сама природа є недорозвинений розум. Розглядаючи натурфілософію у якості органічної частини трансцендентального ідеалізму, що показує, як розвиток природи завершується появою свідомого “Я”, Шеллінг відзначає, що “об'єктом

для себе воно стає у якості активного (у якості відчуваючого), оскільки обмежується воно лише у акті обмеження” [6, 299]. У цьому вислові міститься натяк на існування феномену, який відрізняється від пасивності, будучи протилежністю її, але в той же час ще не є діяльністю в повному розумінні цього слова, сталою діяльністю. Як бачимо, тут має місце натяк на активність. Але, на жаль, лише натяк, далі якого цей мислитель не йде.

Г.В.Ф.Гегель, що побудував найбільш розвинену раціоналістичну концепцію діяльності, тлумачить її як всепроникаючу характеристику абсолютного духу, що породжується іманентною потребою останнього до самозмін. Головну роль при цьому Гегель відводив духовній діяльності та її вищій формі – рефлексії, тобто самосвідомості. “Зовнішнє як таке, – стверджував він, – це те, що саме себе знімає; крім того, рефлектуюча себе в себе діяльність по сутності своїй співвіднесена з тим зовнішнім як з чимось іншим для неї, але саме так ще і як з чимось в собі незначним і тотожним з нею” [7, 161].

Важливе значення проблемі діяльності надавали і засновники діалектичного матеріалізму. Вже в “Святому сімействі” вони звертають увагу на те, що історія є “не що інше, ніж діяльність переслідуючої свої цілі людини” [8, 102]. А у “Тезах про Фейербаха” К.Маркс, вказуючи на недоліки у соціальному пізнанні своїх попередників-матеріалістів і неспроможність ідеалістичних концепцій діяльності, робить такий висновок: “Головний недолік усього попереднього матеріалізму – включаючи фейербахівський – полягає в тому, що предмет, дійсність, чуттєвість береться лише у формі об’єкту, або ж у формі споглядання, а не як людська почуттєва діяльність, практика, не суб’єктивно. Звідси і сталося, що діяльнісна сторона, в протилежність матеріалізму, розвивалась ідеалізмом, але лише абстрактно, оскільки ідеалізм, звичайно, не знає дійсної чуттєвої діяльності як такої. Фейербах хоче мати справу з почуттєвими об’єктами, дійсно відмінними від мисленевих об’єктів, але саму людську діяльність він бере не як предметну діяльність. Тому в “Сутності християнства” він розглядає, як істинно людську, лише теоретичну діяльність, тоді як практика береться і фіксується лише у брудно-гендлярівській формі її прояву. Він не розуміє тому значення “революційної”, “практично-критичної діяльності” [9, 1].

Не викликає сумніву, що поняття “діяльність” відбиває цілком визначену сторону буття, а саме – соціального. Ми поділяємо точку зору авторів, які вважають, що “якщо рух є способом існування матерії, то діяльність виступає у якості його (руху – Г.В.) прояву на вищому рівні розвитку матерії, і її слід розглядати як незмінний атрибут, спосіб існування соціальної матерії” [10, 9]. А коли так, то поняття “діяльність” слід розглядати у якості категорії соціальної філософії.

Тут виникає друге питання, на яке ми теж маємо дати відповідь: чи можливо застосовувати поняття “діяльність” до інших сторін буття – неживої природи, тваринного світу? Як на нашу думку, цього робити не слід, бо діяльність, сутність якої полягає у задоволенні потреб людини, притаманна лише соціальній матерії, соціальним організмам. Що ж стосується проявів руху у неживій природі і тваринному світі, схожих на діяльність, то слід застосовувати інше поняття, а саме – “активність”. Позначаючи “стан самоспричиненого діяння, що прискорюється і розширюється, на протилежність стану сприйняття звичайного діяння - пасивності” [2, 16], зазначене поняття виступає родовим по відношенню до поняття “діяльність”. Активність у різній мірі притаманна предметам і явищам матеріального світу, неживій природі і всьому живому, в тому числі і людині, проявляючись у різних формах діяльності.

Діяльність у будь-який час може бути представлена основним структуроутворюючим елементом якої є суб’єкт, у якості якого виступають перш за все, окрема людина, а також інші соціальні організми – рід, плем’я, сім’я, клас, більш дрібні соціальні групи, суспільство, людство. І якщо говорити про зміст поняття “діяльність”, то його можна визначити як сукупність суб’єктів і об’єктів, що входять до певної виробничої системи, їх взаємозв’язок один з одним і з зовнішнім середовищем.

Поняття “діяльність” і “виробництво” близькі за змістом. Це дозволяло класикам діалектичного матеріалізму використовувати як рівнозначні обидва зазначені поняття, трактуючи їх однаково широко. Так, наприклад, в “Німецькій ідеології” вони говорять про “виробництво самого матеріального життя” [11, 26], розуміючи під цим не лише виробництво засобів до життя – предметів харчування, одягу, житла та необхідних для цього знарядь, але й “виробництво собі подібних”, чужого життя шляхом народження [11, 24,28]. У тій же “Німецькій ідеології” говориться про виробництво ідей, свідомості. Зокрема, в першому розділі роботи К.Маркса і Ф.Енгельса містяться такі положення: “Виробництво ідей, уявлень свідомості первісно вплетено у матеріальну діяльність і у матеріальне спілкування людей, у мову реального життя. Утворення уявлень, мислення, духовне спілкування людей є тут ще безпосереднім породженням матеріального відношення людей. Те ж саме

стосується духовного виробництва, як воно проявляється у мові політики, законів, моралі, релігії, метафізики і т.інш. того чи іншого народу. Люди є виробниками своїх уявлень, ідей..." [11, 24].

Однак, визнаючи близькість понять "діяльність" і "виробництво", було б помилково говорити про їх повне співпадання, тотожність, по кільком, як нам здається, важливим причинам. Розглянемо їх.

Поняття "виробництво" відбиває лише одну сторону явища, що позначається поняттям "діяльність", хоч і найважливішу, але все ж таки частину. На цю обставину, до речі, звертає увагу і К.Маркс, роблячи висновок на підставі аналізу суспільного виробництва, що розглядається ним також у якості цілісної сієми, у взаємозв'язку, взаємообумовленості утворюючих її структурних елементів. "Результат, до якого ми прийшли, – відзначає він, – полягає не в тому, що виробництво, розподіл, обмін і вживання ідентичні, а в тому, що всі вони утворюють частину єдиного цілого, розрізняючись всередині єдності" [12, 36]. Саме цим цілим і виступає діяльність людини.

Будь-яка частина (нехай і найважливіша!) то є матеріальне утворення, що входить до складу другого матеріального утворення, виступаючи у якості момента його змісту і форми. Але ціле, момент змісту і форми якого несуть у собі частини, кожна з них, перебуваючи у взаємному зв'язку, характеризується властивостями, які не зводяться до властивостей утворюючих його частин. При цьому діяльність і виробництво відрізняються одне від одного не окремими властивостями, а якісно. Інакше кажучи, ми маємо справу з різними якостями.

Про це, зокрема, свідчить той факт, що діяльність і виробництво відрізняються мірами свого існування. Як відомо, виділення людини з тваринного світу (антропогенез) було таким же грандіозним і довготривалим стрибком, як і виникнення живого, протікаючи у нерозривному зв'язку зі становленням суспільства, тобто соціогенезом. Періоди антропогенезу і соціогенезу (як вважають дослідники, приблизно 3 – 3,5 млн. років, тобто у 1000 разів більше писаної історії) нерозривно зв'язані сторони єдиного цілого – антропосоціогенезу, який, у свою чергу, пов'язаний із становленням діяльності. Остання, тобто діяльність, протягом свого становлення і розвитку неодноразово змінювалась, набуваючи нових форм і оновлюючи зміст.

Адже був період в історії людства, коли діяльність первісної людини носила переважно привласнюючий характер, зводячись в основному до збиральництва і полювання. Про виробництво в цей період історія людства мовчить, бо його не було. Воно ще не існувало, не з'явилося у соціальному бутті, хоча діяльність не тільки переживала своє становлення, виступаючи незмінним атрибутом процесу антропосоціогенезу, а й розвивалась. Свідченням її багатопланового розвитку є так звана "неолітична революція", коли людина здійснила перехід від збиральництва і полювання до забезпечення своїх потреб шляхом виробництва. Діяльність привласнюючого характеру з її вкрай примітивними і обмеженими формами втрачає свою провідну роль. Вона не зникає зовсім, але все більше поступається місцем діяльності виробничого характеру.

Розвиток останньої, науково-технічний прогрес, що давав про себе знати перш за все у країнах Європи, обумовлювали прискорення темпів соціального розвитку цих країн, позначаючись, безумовно не лише на матеріальній сфері життя людей, а й на духовній. Суспільна свідомість і в силу швидких змін соціальної реальності, і в силу недостатнього рівня власного розвитку, не могла адекватно відбивати і осмислювати процеси, що відбуваються у реальному житті. Дійсні причини, що обумовлювали розвиток суспільства, довгий час залишалися таємницею за сьома печатками. Зокрема, одним із проявів цього у такій формі суспільної свідомості як філософія є довготривала відсутність інтересу у філософів до феномену діяльності. Про це свідчить хоча б той факт, що поняття "діяльність" ми не зустрічаємо, знайомлячись з предметними покажчиками не лише у двох книгах першого тому "Антології мирової філософії", в якому представлені мислителі Стародавнього світу і Середньовіччя, а й у другому, де представлено Європейську філософську думку від епохи Відродження по епоху Просвітництва. Воно з'являється аж у творчості таких філософів, як представник німецького Просвітництва Фреліх і вищезгадані представники німецького класичного ідеалізму Фіхте та Шеллінг, що підходили до розгляду феномену діяльності, як відомо, абстрактно.

Заваджувало осмисленню феномена діяльності і фактичне ототожнення її з виробництвом, в першу чергу матеріальним виробництвом, на чому базувалися безпідставно-оптимістичні, як сьогодні це стає все більш очевидним, висновки про безмежність суспільного прогресу. Людство починає розуміти, що некерований розвиток матеріального виробництва і, в першу чергу науки, що перетворилася на безпосередню виробничу силу, дає не лише блага, а й містить у собі загрозу знищення як самої людини, тих шести мільярдів, що населяють нашу планету, а й усього живого.

Це дає підстави робити висновок про те, що діяльність людини непомітно для нас набуває якісно нового характеру: вона перетворюється на життєдіяльність.

Сьогодні, як уже зазначалося, феномен життєдіяльності все більше привертає до себе увагу науковців і філософів. Так, наприклад, намагаючись осмислити його, С.Б.Кримський зазначає, що життєдіяльність це та діяльність, яка базується на усвідомленні сутності і смислу життя і яка “охоплює і цілепокладання, і самоімітацію (як у деяких ситуаціях гри) та широку сферу смислотворчості...” [3, 164].

В цілому, погоджуючись з напрямком думки шановного автора, якому вдалося відбити у дефініції деякі важливі риси, притаманні життєдіяльності, ми все ж таки змушені визнати, що їй бракує чи не найголовнішого – розкриття сутності феномену. Вона ж, на нашу думку, полягає у забезпеченні в процесі життєдіяльності не лише постійно зростаючих потреб людини у їжі, одязі, взутті, житловому приміщенні, тобто тих, які раніше утворювали систему вітальних потреб, а й потреби у збереженні життя взагалі, що також давно вже перетворилося на вітальну потребу.

Якщо ж спробувати дати визначення змісту поняття, що позначає цікавлячий нас феномен, то його, як нам уявляється, можна висловити в такий спосіб: життєдіяльність це сукупність відношень до природи і один до одного, людей, що осмислюють необхідність сприяння розгортанню процесу раціонального перетворення оточуючого середовища в своїх інтересах людини, необхідною умовою чого є збереження життя як найбільшої цінності.

Не претендуючи, звичайно, на бездоганність, так би мовити істинність в останній інстанції, все ж зазначимо, що запропоноване визначення, по-перше, відбиває як сутність феномену, так і загальні риси, притаманні діяльності на всіх етапах її розвитку. Адже життєдіяльність, як і діяльність в цілому, є специфічним проявом руху соціальної матерії. Вона належить до суттєвих, необхідних, внутрішніх зв'язків, з необхідністю притаманних будь-якому соціальному організму, що, періодично повторюючись від покоління до покоління, набули усталеного характеру, перетворившись, в такий спосіб, на закономірність. По-друге, запропоноване визначення, акцентуючи увагу на осмисленні людьми необхідності сприяння розгортанню процесу раціонального перетворення оточуючого середовища в інтересах людини, необхідною умовою чого є збереження життя як найвищої цінності, вказує на особливість життєдіяльності, притаманну їй специфіку.

Виходячи із сказаного, ми можемо побудувати категоріальний ряд, визначивши в цілому місце поняття “життєдіяльність”: рух – активність- діяльність – привласнююча діяльність – виробнича діяльність – життєдіяльність.

Життєдіяльність людей складне і багатогранне за своїм змістом, який у всякому суспільстві і на будь-якому з етапів його історичного розвитку завжди проявляється в конкретних формах. Але це тема для особливої розмови, спеціального дослідження.

Список посилань

1. Деятельность: теория, методология, проблемы. – М.: Политиздат, 1990. – 366с.
2. Філософський словник /За ред.В.І.Шинкарука. – 2 вид., перераб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800с.
3. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742с.
4. См.: Философский энциклопедический словарь. – М., 2003. – 576с.
5. Фихте И.-Г. Общие принципы наукоучения // Избранные сочинения. Перевод Л.Е. Успенского, С.Ф. Кеченьяна и Б.В. Яковлева. – Т.1. – М., 1916.
6. Шеллинг Ф.В.И. Система трансцендентального идеализма. Сочинение в 2 т.: Пер. с нем. – Т.1./ Сост., ред., авт. вступ. ст. А.В. Гулыга. – М.: Мысль, 1987. – 637с.
7. Гегель Г.В.Ф. Наука логики. В трех томах. – Т.2. – М.: Мысль, 1971. – 248 с.
8. Маркс К., Энгельс Ф. Святое семейство. Соч. Т.2. – 227 с.
9. Маркс К. Тезисы о Фейербахе./Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т.3. – 4 с.
10. Воловик В.И. Идеологическая деятельность: диалектика традиций и новаторства. – М., 1990. – 210с.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология. Критика новейшей немецкой философии в лице ее представителей Фейербаха, Б.Бауэра и Штирнера и немецкого социализма в лице его различных пророков. – Соч. Т.3. – 537 с.
12. Маркс К. Экономические рукописи 1857-1859 годов / Марс К., Энгельс Ф. Соч. – Т.46. – Ч.1. – 48 с.

References

1. Deyatelnost: Theory, Methodology, problems. – М.: Politizdat, 1990. – 366s.

2. Filosofskyy dictionary / By red.V.I.Shynkaruka. – 2 ed., Rev. and add. – K. : heads. Ed.Ur,1986.-800S.
3. Filosofskyy Encyclopedic Dictionary. – K.: outline, 2002. – 742s.
4. Sm.: Philosophical Encyclopedic Dictionary. – M., 2003. – 576p.
5. Fyhte Y.-H. Sharing Principles naukouchenyya // Favourites essay. Transfer L.E.Uspenskoho, S.F.Kechenyana and B.V.Yakovleva. – V.1. – M., 1916.
6. Schelling F.V.Y. Ydealyzma transcendental system. Works t.: 2 Per. s Nam. – Vol.1. / Sost., Eds., Bus. introduction. Art. A.V.Hulyha. – M.: Thought, 1987. – 637s.
7. Hehel GVF Science logic. In Trejo volumes. – Vol.2. – M.: Thought, 1971. – 248 p.
8. Marks K. Engels F. Holy semeystvo. Vol. T.2. – 227 p.
9. Marks K. Abstracts of Feuerbach. / K. Marx and F. Engels, Vol. T.3. – 4 p.
10. Volovik V.I. Ydeolohycheskaya Activities: Dialectics traditions and innovation. –M.,1990.-210s.
11. Marks K. Engels F. Nemetskaya ideology. Criticism noveyshey nemetskoy philosophy to face ee representatives Feuerbach, B.Bauera and Shtyrnera and German socialism in the face of ego different prorokov. – Vol. T.3.– 537 p.
12. Marks K. Economic Manuscripts 1857-1859 hodov / Mars K. Engels F. Vol. – T.46. - CH.1.- 48 s.

ВОРОНОВА Г.В.

кандидат философских наук, доцент кафедры общественных и гуманитарных наук
Государственного экономико-технологического университета транспорта (г. Киев, Украина)
e-mail: 190975@ukr.net

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Аннотация

Статья посвящена поиску определения что же, в конце концов, есть жизнь как таковая? В чем заключается сущность человеческой жизни? Какие общие черты присущи последней и какова ее специфика? Поиск ответов на эти вопросы, которые ведут как представители различных отраслей, так и философы, связанный с понятием "жизнедеятельность", вокруг которого он, собственно говоря, в основном и концентрируется.

Ключевые слова: жизнедеятельность, деятельность, производство, движение, активность.

VORONOVA G.

Doctor of Philosophy, Associate Professor of
Social and Humanitarian Sciences Department,
State Economic and Technological University of Transport (Kyiv, Ukraine)
e-mail: 190975@ukr.net

ON THE CONCEPT «VITAL ACTIVITY»

Summary

The article is devoted to the search for the definition of what is, after all, is life as such? What is the essence of human life? What are the common features inherent in the latter, and what is its specificity? Finding answers to these questions, which are the representatives of various industries and the philosophers associated with the concept of "vital activity" around which he, in fact, basically, and concentrated.

The fact that by this time the researchers have no consensus on the meaning of "activity". So, if there is no concept, there is no problem and items related both to himself and with a phenomenon that affects him?

But they still exist. There are, remain uncertain because the question to be answered. First among these issues is a way that reflects real life the concept of "activity"? The answer is try to get by making analysis of the origin of the term.

The concept of "activity" reflects quite determined way of life – namely, social. It should be considered as a category of social philosophy.

This raises the second question that we also have to answer: is it possible to apply the concept of "activity" to the other side of life – inanimate nature, wildlife? As we believe this should not be done, for activities, the essence of which is to meet human needs, unique social fabric, social organisms.

Activity in any time can be represented by structure-main element of which is subject, as which act primarily individual, as well as other social organisms – family, tribe, family, class, smaller social group,

society, humanity. And speaking of the meaning of "activity", it can be defined as a set of subjects and objects that come a particular production system of interconnection with each other and with the environment.

However, admitted Communications understand "activities" and "production" it would be by mistake to talk about their complete coinciding. Activity of man unnoticed for us acquires qualitatively new character: she grows into vital activity.

Vital activity it totality of attitudes toward nature and to each other, people that comprehend the necessity of assistance to development of process of rational transformation of environment in its own behalf man, by a necessary condition what maintenance of life is as a most value.

Going out із of said, we can build a category row, defining on the whole the place of concept vital "functions" : motion is activity – appropriating activity –productive activity – vital activity.

Keywords: vital activity, work, production, movement, activity.

УДК 304.4:114:115

НОСОВА Г.Ю.

старший науковий співробітник,

Інститут філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди (м. Київ, Україна)

e-mail: ayun@ukr.net

ПРОСТІР ТА ЧАС ЕТНІЧНОСТІ. ПРОСТОРОВИЙ ПОВОРОТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація

Якщо в парадигмі розуміння держави як нації «суспільство» розумілося по моделі гомогенної та когерентної спільності з чітко окресленою територією, то за умов глобалізації коли соціальні практики зазнають трансформації, основний смисл яких полягає в компресії світу, його фізичного простору та у посиленні глобальної свідомості, територіальність перестав бути організуючим принципом соціального та культурного життя. В той же час як антифаза глобалізаційних процесів актуалізуються процеси пов'язані з посиленням територіальних тенденцій, в першу чергу, тенденцій регіоналізації.

Ключові слова: соціальний простір, соціальний час, етнічність, глобалізація, просторовий поворот, ідентичність, регіоналізм, уявна спільність.

Соціальний простір та час етнічності виступають засобами структуризації її соціального буття. Саме вони визначають важливе й менш важливе в минулому і те, що має сенс і актуальність у теперішньому. Соціальний чи історичний простір так само як і час виступають у якості своєї матриці, у відповідності з якою в певні епохи відтворюється той або інший спосіб життя людей – певний «життєвий простір» людини та спільності, етносу чи нації. Простір є субстанцією досвіду, а не його функцією. Представляючи послідовність руху та станів як умову можливості тілесного досвіду, простір та час належить до категорій укорінених в будь-якому досвіді та в будь-якому «матеріалі». Вони являються модусами відповідного соціального організму утвореного завдяки самоорганізації певної, досить значної, як правило, близької в культурно-смысловому відношенні кількості людей, що мешкають на спільній території та усвідомлюють спільність своїх інтересів.

Простір та час породжуються соціальними процесами (подіями), що визначають їх з точки зору власної упорядкованості, насиченості, осмисленості в загальній структурі соціальних відносин. У взаємодії суб'єкта та об'єкта простір набуває значення, смислу та сенсу, відображаючи взаємозв'язок та певну упорядкованість відповідно сутності та смислу наданому історії та соціальному часу. В горизонті такого розуміння життя людини, спільності постає як низка освоєнь та втрат багатоманітних значущих просторів та смислових світів.

В теоріях соціології простір та час є соціально апріорними, хоча кожний дослідник надає простору чи часу значення відповідно власної доктрини. Так Толкотт Парсонс пов'язує простір з ідеєю нормативного порядку на певній території [12, с. 21]. На думку Георга Зімеля зміни, викликані пристосуванням до просторових умов існування, приводять до змін в соціальних групах [7, с. 335]. П.Сорокін відмовляється від фізичного простору як такого, для нього простір постає виключно місцем взаємодії [13, с.123]. На думку П. Бурдьє соціальний простір є смисловим багатовимірним простором [6,с.188], в кожному вимірі якого йде безперервна боротьба за